

فصل سوم: تغذیه در سنین مدرسه

- اهمیت مصرف صبحانه و میان وعده ها
- تغذیه در دوران بلوغ
- ریز مغذی ها (آهن / کلسیم / ویتامین D / روی / ید / ویتامین A)
- تفسیر نتایج آزمایشگاهی ریز مغذی ها (آهن / ویتامین D)

اهمیت مصرف صبحانه و میان وعده ها

- نخوردن صبحانه می تواند اثرات منفی بر یادگیری دانش آموزان داشته باشد.
- ناشتایی طولانی مدت ← افت قند خون ← مختل شدن تمرکز و یادگیری
- کودکانی که صبحانه نمی خورند و به جای آن میان وعده های شیرین مصرف می کنند علاوه بر این که دچار اضافه وزن می شوند ، تمرکز حواس کمتری داشته و نمرات درسی کمتری کسب می کنند.
- کودکانی که صبحانه نمی خورند میزان انرژی و ریز مغذی های دریافتی آنان کاهش یافته و دچار کاهش تمرکز حواس و بهره هوشی می شوند و نسبت به محیط بی تفاوت هستند.
- همچنین توانایی یادگیری دروس اول وقت را ندارند.

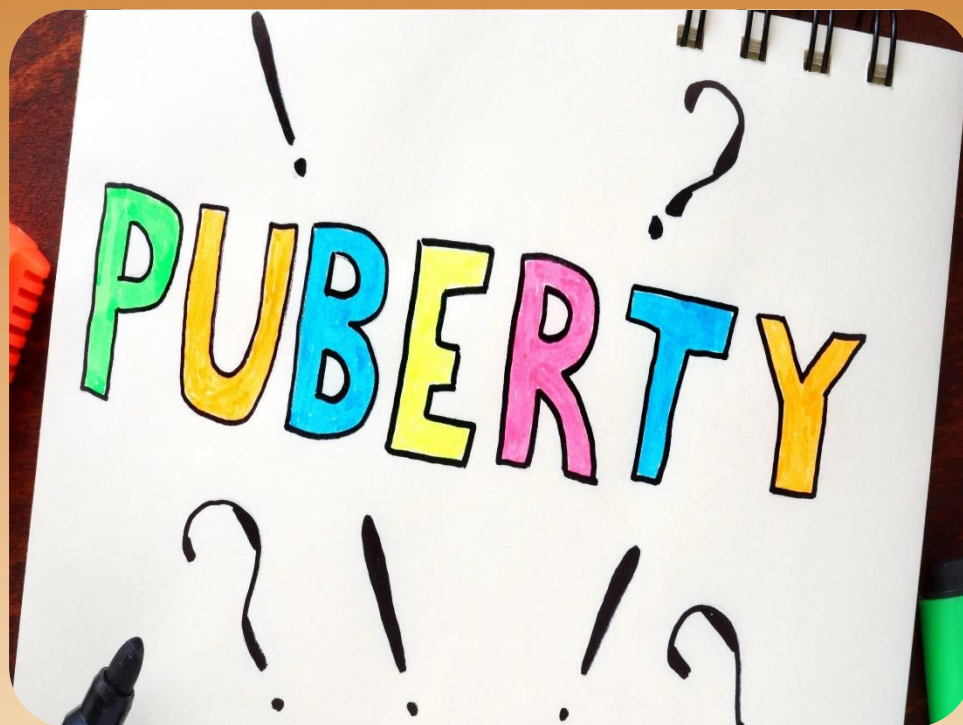
➤ اهمیت مصرف صبحانه و میان وعده ها

- کودکانی که صبحانه مناسب می خورند ، عملکرد درسی مطلوبی داشته و کمتر غیبت می کنند.
- چند منو صبحانه سالم:
- فرنی، شیربرنج، حلیم و عدسی

- نان و پنیر و گردو، نان و تخم مرغ و گوجه فرنگی
- نان و کره و مربا همراه با ۱ لیوان شیر
- نان و کره و عسل همراه با ۱ لیوان شیر
- نان و کره و خرما همراه با ۱ لیوان شیر

تغذیه در دوران بلوغ

اهمیت تغذیه دختران:

- تغذیه ناکافی در دوران کودکی ← کمبود های تغذیه ای ← کاهش قدرت یادگیری، افت تحصیلی، افزایش ابتلا به بیماری ها و کاهش توانمندی ذهنی و جسمی ← کافی نبودن ذخایر بدنی مادر در دوران بارداری و کفایت شیردهی پس از ازدواج ← تشدید سوء تغذیه

تغییرات فیزیولوژیک

- دختران زودتر از پسران وارد مرحله بلوغ می شوند.
- منارک (شروع قاعدگی) به طور متوسط در سن ۱۲/۵ سالگی اتفاق می افتد.

رشد قدی

- در شروع دوره بلوغ (۱۰ سالگی در دختران و ۱۲ سالگی در پسران)، دختران و پسران در حدود ۸۴٪ قد مورد انتظار خود را به دست آورده اند.
- دختران در سن ۱۳ سالگی و پسران در سن ۱۵ سالگی به ۹۵٪ قد مورد انتظار خود دست یافته اند.
- در دوران بلوغ میزان افزایش قد دخترها در حدود ۱۵ سانتی متر و در پسرها به طور متوسط ۲۰ سانتی متر است.

رشد وزنی

- از سن ۱۰ تا ۱۷ سالگی دخترها به طور متوسط ۱۵ کیلوگرم افزایش وزن و پسرها به طور متوسط ۲۰ کیلوگرم افزایش وزن دارند.

ریزمغذی ها

آهن

- یک ماده مغذی مورد نیاز برای ادامه حیات است. کمبود آهن و کم خونی ناشی از آن شایع ترین کمبود تغذیه ای در جهان می باشد.
- آهن جزء اساسی تشکیل دهنده پروتئین های حمل کننده اکسیژن مانند هموگلوبین و میوگلوبین است و به همین دلیل وجود آهن در بدن با اهمیت است.
- افراد زیادی بدون اینکه علائم واضح کم خونی را داشته باشند از عوارض زیان بار کمبود آهن رنج می برند.

میزان نیاز روزانه افراد به آهن:

- مردان : ۱۰ میلی گرم
- زنان باردار : ۳۰ میلی گرم
- زنان غیر باردار: ۲۰ میلی گرم
- دختران در سن بلوغ : ۴۰ میلی گرم

آنمی یا کم خونی فقر آهن

- آنمی عبارت است از کاهش هموگلوبین ، کاهش تعداد و حجم توده گلبولهای قرمز
- مهمترین و شایعترین علت کم خونی ، کمبود آهن ناشی از سوء تغذیه است .

• چنانچه برای ساختن گلبولهای قرمز خون، آهن به مقدار کافی در دسترس بدن نباشد، ابتدا فرد از ذخائر آهن بدن خود استفاده می کند و سپس در صورت ادامه کمبود، ذخائر آهن بدن کاهش یافته و متعاقبا ذخائر بدن تخلیه شده و کم خونی فقر آهن بروز میکند.

مهم ترین عوارض کم خونی:

- کاهش ضریب هوشی
- اختلال در تکامل گفتاری
- کاهش قدرت یادگیری و افت تحصیلی
- کاهش مقاومت بدن در برابر عفونت ها
- اختلال در هماهنگی سیستم عصبی
- تغییرات رفتاری

علت ایجاد کم خونی فقر آهن در مدرسه و بلوغ

- نیاز بیشتر به آهن در سنین مدرسه
- مصرف ناکافی مواد غذایی آهن دار
- عادت ماهیانه در دختران
- هیجان های عصبی دوران بلوغ
- مصرف ناکافی مواد غذایی حاوی ویتامین سی
- مصرف نان هایی که در تهیه آنها از جوش شیرین استفاده می شود.
- مصرف چای همراه با غذا یا بلافاصله پس از صرف غذا
- عدم رعایت اصول بهداشتی
- نیاز بیشتر به آهن در فعالیت ورزشی
- پایین بودن جذب آهن در رژیم غذایی

علائم کم خونی فقر آهن

- رنگ پریدگی دائمی مخاط داخل لب و پلک چشم و زبان (صورتی کم رنگ)

- خستگی زودرس

- سیاهی رفتن چشم

- بی تفاوتی/سردرد/سرگیجه

- بی اشتهايي/حالت تهوع

- خواب رفتن و سوزن سوزن شدن دست و پا

- در مراحل پیشرفته تر کم خونی تنگی نفس همراه با تپش قلب دیده می شود.

عوامل مهم در جذب آهن

- ویتامین سی
- پروتئین های حیوانی
- شدت اسیدیته معده

عوامل کاهش دهنده جذب آهن

- تانن
- فیتات
- کلسیم

انواع آهن در رژیم غذایی دریافتی

- آهن هم ← جگر، گوشت، مرغ، ماهی، پرندگان و ....
- آهن غیر هم ← زرده تخم مرغ، غلات، حبوبات، مغزها، سبزیجات، خشکبار و.....
- آهن هم به آسانی مورد استفاده بدن قرار میگیرد و میزان جذب آن ۳۰-۲۰ درصد می باشد. قابلیت جذب آهن هم کمتر تحت تاثیر ترکیب رژیم غذایی قرار میگیرد.
- جذب آهن غیر هم بسیار متغیر است و بستگی به سایر غذاهایی دارد که در همان وعده غذایی مصرف میشود. جذب آهن غیر هم بطور متوسط ۸-۳ درصد است و جذب آن بستگی به وجود عوامل افزایش دهنده و کاهش دهنده جذب آهن دارد.

بزرگترین کاهنده جذب آهن هم و غیر هم کلسیم است.

مکمل یاری

- این برنامه در تمام دبیرستان های دخترانه کشور اجرا می شود.
- هفته ای یک قرص به مدت ۱۶ هفته
- توزیع قرص باید بعد از صرف میان وعده (به جز شیر) انجام شود.
- هیچگاه مصرف قرص آهن به دلیل وجود عوارض احتمالی (تهوع ، استفراغ ، یبوست ، درد شکم ،مدفوع تیره رنگ) نباید قطع شود .

- قرص باید بلعیده شود و از خرد کردن و جویدن آن باید پرهیز شود.
- قرص آهن نباید همراه با شیر ،چای یا قهوه مصرف شود.
- مصرف مایعات و فیبر کافی جهت جلوگیری از یبوست

آهن

منابع غذایی آهن

- بهترین منبع غذایی آهن جگر و پس از آن گوشت قرمز (گاو و گوسفند) مرغ و ماکیان و ماهی است.
- حبوبات، انواع مغز دانه ها (پسته، بادام، گردو، فندق و....) از منابع خوب آهن هستند.
- سبزیجات برگ سبز تیره مثل : جعفری، برگ های تیره کاهو، برگ چغندر

جذب آهن موجود در اسفناج به دلیل وجود اگزالات در آن، کم است.

- انواع خشکبار مثل برگه هلو، آلو، زردآلو، توت خشک، انجیر خشک، خرما، کشمش و....
- نان های غنی شده با آهن

زرده تخم مرغ حاوی مقداری آهن است اما آهن موجود در زرده تخم مرغ نیز از قابلیت جذب کمی برخوردار است.

توصیه های تغذیه ای جهت پیشگیری از کم خونی فقر آهن:

- نیاز استفاده از منابع غذایی حاوی آهن در برنامه غذایی روزانه
- استفاده از انواع خشکبار به جای تنقلات غذایی کم ارزش در میان وعده ها
- عدم نوشیدن چای، قهوه و دم کرده های گیاهی یک ساعت قبل و یک تا دو ساعت بعد از غذا
- مصرف مکمل آهن پس از غذا جهت کاهش عوارض جانبی
- استفاده از نان هایی که با آهن و اسید فولیک غنی شده اند به جای نان باگت و نان ساندویچی
- استفاده از مخلوط سویا و گوشت چرخ کرده در تهیه غذا
- اضافه کردن مقدار کمی گوشت به غذاهای گیاهی

➤ کلسیم

- کلسیم فراوان ترین ماده معدنی در بدن است که نقش مهمی در ساختمان دندان ها و استخوان دارد.

منابع غذایی کلسیم

- شیر و لبنیات (ماست، پنیر، کشک، بستنی) ← مهم ترین منابع

اگر شیر و لبنیات از رژیم غذایی حذف شود حجم غذاهای دیگر که بتوانند همان مقدار کلسیم را تامین کنند به قدری زیاد است که استفاده از آنها را مشکل می سازد.

- سبزی های برگ دار سبز تیره (کلم، کاهو و شلغم)
- حبوبات (کم بودن جذب کلسیم به علت اسید فیتیک و فیبر بالا)
- ماهی های با استخوان کنسرو شده مثل ماهی کیلکا و ساردین (به شرط اینکه استخوان های آنها نیز مصرف شود)

ویتامین D ➤

- به عنوان ویتامین آفتاب شناخته شده است.
- ویتامین دی برای جذب کلسیم لازم است ← در صورت کمبود ویتامین دی، کمبود کلسیم نیز ایجاد می شود.

منابع غذایی ویتامین دی

- اصلی ترین منبع ← تابش نور خورشید
- زرده تخم مرغ / خامه / جگر / کره
- کاهش و یا عدم جذب در ← افراد تیره پوست، افراد شب کار، پوشاندن تمام بدن با لباس

➤ ویتامین D

تامین شدن ویتامین D مورد نیاز در صورت در معرض نور خورشید قرار گرفتن صورت و دست ها به مدت ۵ تا ۱۰ دقیقه و ۲ تا ۳ بار در هفته

- جهت اجتناب از اثرات زیان بار نور خورشید به خصوص در تابستان در ساعات نزدیک ظهر (۱۱ الی ۱۶) از مواجهه با نور خورشید اجتناب شود.
- توصیه به استفاده از شیر غنی شده با ویتامین D به دانش آموزان

مکمل یاری

- به دلیل کمبود ویتامین D در کلیه سنین به خصوص کودکان و نوجوانان : اجرای برنامه مکمل یاری با ویتامین D در مدارس
- مکمل یاری با ویتامین D به صورت مگا دوز ۵۰ هزار واحد ماهانه در مدارس / به مدت ۹ ماه تحصیلی
- اولین قرص در پانزدهم مهرماه به دانش آموزان ارائه و پس از آن نیز تا پانزدهم خرداد ماه این روند ادامه می یابد.

موارد منع مصرف:

- سارکوئیدوزیس / هایپر پاراتیروئیدیسم / بیماری های کلیوی / هیستوپلاسموزیس

دوز پیشگیری:

- گروه سنی ۰-۲۴ ماهه : از ۳-۵ روز بعد از تولد روزانه ۴۰۰ واحد
- گروه سنی ۲-۶ ساله : هر ۲ ماه یک مگادوز ۵۰۰۰۰
- گروه سنی ۷-۱۲ ساله : هر ۲ ماه یک مگادوز ۵۰۰۰۰
- گروه سنی ۱۲-۷۰ ساله : هر ماه یک مگادوز ۵۰۰۰۰
- گروه سنی بالای ۷۰ سال : هر ماه یک مگادوز ۵۰۰۰۰ به همراه مصرف روزانه مکمل کلسیم_دی

- برای ساخت پروتئین ضروری است.
  - کمک به رشد و تکامل طبیعی / تولید مثل / بلوغ جنسی / حس چشایی / سلامت پوست و مو / تقویت سیستم ایمنی بدن
- کمبود روی باعث از دست دادن حس چشایی، بی اشتهايي و تاخير در التيام زخم های پوستی می شود.

منابع غذایی روی

- جگر، گوشت قرمز، مرغ، ماکیان و ماهی، شیر و لبنیات، دانه کامل غلات، حبوبات و مغزها
- به طور کلی قابلیت جذب روی از منابع غذایی حیوانی بیشتر است.
- روی موجود در پروتئین گیاهی مانند سویاکمتر از پروتئین حیوانی جذب می شود.
- اسید فیتیک و فیبر موجود در غلات سبوس دار، حبوبات و آجیل ← اختلاف در جذب روی

ید و اهمیت آن

- یک عنصر طبیعی مورد نیاز برای زندگی است که باید به طور روزانه مصرف شود
- گواتر حداقل اختلالی است که در اثر کمبود ید به وجود می آید.

سایر اختلالات ناشی از کمبود ید عبارت اند از :

- عقب ماندگی ذهنی و جسمی / کاهش ضریب هوشی / اختلالات عصبی و روانی / مرده زایی / لوچی چشم / کرو لالی مادر زادی / افت تحصیلی و کاهش مقاومت بدن در برابر بیماری ها

پیشگیری از کمبود ید

- استفاده از نمک ید دار تصفیه شده

طریقه نگهداری نمک ید دار:

- دور از نور
- دور از رطوبت
- نگهداری در ظروف تیره رنگ
- اضافه کردن نمک در انتهای پخت غذا

➤ ویتامین A

- ویتامین محلول در چربی
- در منابع حیوانی و گیاهی یافت می شود.
- منابع حیوانی ← روغن کبد ماهی/جگر حیوانات/ کره / پنیر/ شیر / خامه / سرشیر و زرده تخم مرغ
- بتاکاروتن پیش ساز ویتامین A ← گیاهان زرد مثل زردک/هویج/ فلفل زرد و قرمز/ کدو تنبل/کدو حلوائی و میوه ها زرد و نارنجی
- نقش ویتامین A ← بینایی/ قدرت دید در تاریکی/ رشد و نمو/ سلامت پوست

• کمبود این ویتامین موجب شب کوری ، اختلال در رشد و کاهش مقاومت بدن در مقابل بیماری های می باشد.

اولین علامت کمبود ویتامین A کاهش قدرت دید در تاریکی است که به آن شب کوری گفته می شود و با پرسش از دانش آموزان می توان به وجود آن پی برد.

